

Het beruchte Krüger-telegram (1895)

door J.H.J.Andriessen

In de reeks beschuldigingen aan het adres van keizer Wilhelm II neemt het veelbesproken Krüger-telegram een belangrijke plaats in. Ook dit telegram, evenals het Daily Telegraph interview en de Hunnenrede van de Keizer, is *dé facto* pas als onderdeel van de Britse en geallieerde propagandacampagne, bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog, als bewijs van 's Keizers agressiviteit onder de aandacht van de volkeren gebracht. Ook hier echter is de waarheid geweld aangedaan en zijn de feiten verdraaid en onjuist weergegeven.

De historische context

In 1895, vlak na de door Britten uitgevoerde gewapende inval in de Boerenrepubliek Transvaal, zond keizer Wilhelm II een telegram aan de president Krüger van de Boerenrepubliek, waarin hij uitdrukking gaf aan zijn vreugde dat het deze gelukt was de inval te pareren zonder hulp uit het buitenland.

Het was dit telegram dat de publieke opinie in Groot-Brittannië welhaast tot het kookpunt zou hebben gebracht en door velen wordt gezien als het begin van de grote verwijdering tussen Engeland en Duitsland, een verwijdering die, naar men beweerde, nimmer meer geheel werd hersteld en mede aanleiding zou zijn geweest voor het feit dat Groot-Brittannië haar '*splendid isolation policy*' opgaf en toenadering zocht tot Frankrijk met onder andere als gevolg het ontstaan van de entente en het verder isoleren van Duitsland. Ook hier zou derhalve weer sprake zijn geweest van een grote blunder als gevolg van de impulsiviteit van de keizer die bij die gelegenheid zelfs met oorlog zou hebben bedreigd, waarbij zijn ministers de grootste moeite hadden hem daarvan af te houden..

Wat is er nu waar van deze beweringen. Om dat goed te kunnen beoordelen moeten we teruggaan in de tijd en wellicht is een chronologische schets van de gebeurtenissen daartoe wel de beste manier.

Vanaf 1837 waren de Boeren Transvaal binnen getrokken om die streek te koloniseren. Sinds 1840 vormden zij een unie met Natal. In 1842 namen de Britten hen dit gebied echter af en annexeerden het. Tien jaar later, in 1852, erkenden de Britten Transvaal als een onafhankelijke Boerenstaat, maar toen er in 1867 rijke diamantvelden in ZW Transvaal gevonden werden, werd ook dit gebied in 1871, uiteraard tegen de wil van de boeren in, door Groot-Brittannië geannexeerd. Nog wat later, op 12 april 1877, toen inmiddels was gebleken dat in het oosten van Transvaal goud werd gevonden, annexeerden de Britten geheel Transvaal met de bedoeling deze rijkdommen voor zichzelf te gaan exploiteren.

Dit leidde drie jaar later, in 1880, tot de Eerste Boerenoorlog. De Britten werden in korte tijd het land uitgejaagd en moesten toestaan dat Transvaal weer een onafhankelijke Boerenstaat werd, al hielden ze wel een aantal rechten waaronder het recht van veto op het sluiten van buitenlandse verdragen indien die verdragen tegen het belang van Groot-Brittannië zouden ingaan. In 1884 werden tenslotte alle rechten, met uitzondering van het vetorecht op verdragen, weer aan de Boeren teruggegeven.

De Jamesonraid

De rust duurde slechts een jaar, want in 1885 viel een kleine, uit Britse onderdanen bestaande, gewapende macht Transvaal binnen met de bedoeling daar een opstand onder de bevolking te veroorzaken. De raid mislukte. Haar leider, Jameson en zijn soldaten werden gevangen genomen en de Britse regering haastte zich om de raid te veroordelen en de handen in onschuld te wassen. Een jaar later echter, begonnen de problemen opnieuw. Na het mislukken van onderhandelingen tussen de Boerenpresident Paul Krüger en de Britse Hoge Commissaris over de teruggave van ook de allerlaatste soevereiniteitsrechten, begonnen de Britten met het samentrekken van troepen langs de grens met Transvaal. De Boeren protesteerden tegen deze bedreiging van hun grenzen en eisten dat de Britten hun troepen zouden terugtrekken en toen dit niet gebeurde, namen zij zelf het initiatief, vielen de Britten aan en probeerden die te verdrijven. De oorlog die daarna ontstond duurde bijna vier jaar en eindigde op 31 mei 1902 met de volledige bezetting door de Britten van Transvaal. Tot zo ver de chronologische volgorde van de gebeurtenissen in Zuid-Afrika.

Zoals gezegd, in eerste instantie hadden de Britten de Boeren geen strobreed in de weg gelegd. Dat veranderde echter toen er goud en diamant werden gevonden en Transvaal al snel uitgroeide tot het economische centrum van Zuid-Afrika. Zolang Transvaal niet over een eigen haven kon beschikken was het voor haar im- en export aangewezen op de Britse Kaapkolonie en op het eerder door de Britten geannexeerde Natal, maar de Boeren dachten nu na over de mogelijkheid van een eigen haven. De Duitsers, er had zich reeds een grote Duitse kolonie in Transvaal gevestigd, kregen van president Krüger belangrijke posten in handen. Ze investeerden dan ook fors in het land. Het was altijd al de politiek van Gr. Brittannië geweest om in elk geval de gehele Zuid-Afrikaanse kust zelf in handen te krijgen en nadat ze Thongoland in 1895 hadden geannexeerd, lag Transvaal dan ook geheel ingesloten en was de kans op een eigen haven volledig verkeken. Nu echter begonnen de Duitsers met de aanleg van een spoorlijn naar de Portugese havenplaats Laurencio Marqués, een actie welke door de Portugezen met grote vreugde werd begroet. Het behoeft geen betoog dat de Britten dit een onmogelijke propositie vonden. Als de Boeren deze spoorweg zouden bouwen, dan zou dat wel eens het economische eind van de kaapkolonie kunnen worden en dat wilden de Britten niet zo maar accepteren.

Het was juist omstreeks die tijd dat de Britse Kaapkolonie een nieuwe premier kreeg, Cecil Rhodes genaamd, die de ambitie had het Britse Rijk in Afrika verder naar het noorden uit te breiden en al het gebied uiteindelijk onder Brits beheer te brengen. De bouw van de Transvaalse spoorweg zat hem dan ook flink dwars en hij zou een fervente tegenstander worden van de Transvaalse republiek en haar president Paul Krüger.

Rhodes had er dan ook wel oren naar toen zijn vriend, Dr. Leander S. Jameson, met een plan kwam om een opstand voor te bereiden in Transvaal met het doel de regering aldaar omver te werpen. In Transvaal waren moeilijkheden ontstaan onder de zogenoemde 'Uitlanders', een grote groep goudzoekers die na het bekend worden van de vondst van goud, met duizenden tegelijk naar Transvaal waren gekomen en in de loop der jaren een hechte en ook rijke groepering vormde. Deze

nu eiste gelijke burgerrechten die de Boeren hen echter niet onmiddellijk wensten te geven, omdat hun aantal zo groot was dat ze dreigden de meerderheid te gaan vormen. Daarom waren er beperkende maatregelen genomen en kon men pas na een aantal jaren deze burgerrechten verkrijgen, maar alleen dan indien men bereid was de oorspronkelijke nationaliteit op te geven. Het inmiddels sterk toegenomen aantal Britten onder deze groep voelde daar echter niets voor en de Boeren weigerden nu nog standvastiger aan hun eisen te voldoen.¹ Immers, een dubbele nationaliteit voor de Britten zou hen vaste voet in Transvaal geven en men was bevreesd daarna geen baas in eigen huis meer te zullen zijn. De conflictstof lag derhalve hoog opgestapeld en Jameson hoopte van die omstandigheid gebruik te kunnen maken en een opstand te kunnen uitlokken, die dan tot gevolg zou moeten hebben dat de Britten het gebied uiteindelijk in bezit zouden kunnen nemen. Formeel was de Britse regering niet van deze actie op de hoogte, maar zoals later is gebleken heeft de Britse minister van Koloniën, Chamberlain, er wel degelijk van geweten. Ook Cecil Rhodes probeerde zich van de domme te houden maar viel uiteindelijk door de mand. De raid die met ca. vijfhonderd soldaten en enkele machinegeweren werd uitgevoerd, mislukte jammerlijk. De opstand brak niet uit en Jameson en zijn mannen werden gearresteerd en de grens over gezet. Groot-Brittannië haastte zich om zich van de inval te distantiëren en aan Rhodes carrière in Afrika kwam een voortijdig einde.

Het telegram

De *Jameson-raid* veroorzaakte internationaal een consternatie van jewelste. Geheel Europa stond op haar kop. Hoewel de Britse regering zich openlijk van de raid had gedistantieerd, geloofde geen mens in haar onschuld. In Duitsland, maar ook in Nederland en België, werd massaal geprotesteerd. De verontwaardiging was alom en totaal. Het was voor iedereen duidelijk dat Groot-Brittannië hier via een omweg getracht had bezit te nemen van de rijke goud- en diamantvelden van de Transvaalse republiek en blijk gaf van haar imperialistisch streven om ook dit deel van Afrika in handen te krijgen. In Nederland ging men zelfs de straat op en eiste men van de regering een formeel protest. Deze, bevreesd als immer voor de macht van Groot-Brittannië en de schade die dat land aan onze koloniën zou kunnen toebrengen, kon deze keer toch niet nalaten een voorzichtige felicitatiebrief aan Krüger te zenden ² waarin ze haar vreugde uitsprak dat de gewapende overval was mislukt. Ook in Duitsland ontstak men in woede. Er waren duizenden Duitse kolonisten in Transvaal en de Duitsers hadden enorme bedragen geïnvesteerd, onder andere in de aanleg van de eerder genoemde spoorweg en men zag de gewapende overval als een Britse poging om de Boerenrepubliek in handen te krijgen.

Op 31 december, de dag van de gewapende inval, stuurde de Duitse consul-generaal in Transvaal, von Herff, een dringend telegram naar zijn minister van Buitenlandse Zaken waarin hij het verzoek van president Krüger overbracht om hulp door Duitsland en Frankrijk. Von Herff voegde daar aan toe dat het Duitse bevolkingsdeel gevaar liep. Hij vroeg om bescherming door een landingskorps van de Duitse kruiser 'See-Adler' die toevallig in Delgoabaai ten anker lag. De minister, op zijn beurt, verzocht dringend om een onderhoud met Wilhelm II en toen de volgende dag wederom een telegram werd ontvangen van de consul-generaal waarin deze, samen met een dringende smeekbede van de Duitsers te Pretoria,

verzocht tot onmiddellijke interventie teneinde oneindig leed en bloedvergieten te voorkomen, riep de keizer zijn ministers bijeen.

De vergadering vond op 3 januari plaats en daarbij waren aanwezig de rijkskanselier, de minister van Buitenlandse Zaken, baron Marschall von Bieberstein, admiraal Hollman, de minister van Koloniën, Kayser, Holstein van het ministerie van Buitenlandse Zaken, admiraal Eduard von Knorr en de chef van het marinekabinet, Gustav Freiherr von Senden Bibran. Inmiddels had men al wel vernomen dat de raid mislukt was en daarmee was de druk natuurlijk al wat van de ketel.

Ook Wilhelm II was woedend over de Britse inval en er van overtuigd dat de Britten hiermede een verkapte poging hadden willen doen om Transvaal in hun bezit te krijgen. Zoals gewoonlijk liet hij zijn toorn de vrije loop. Dreigementen als oorlog en het vormen van een protectoraat voor Transvaal, het sturen van troepen en de mobilisatie van mariniers, waren niet van de lucht. In werkelijkheid echter was dit stoom afblazen en gebeurde er natuurlijk niets van dit alles.

Er is gesuggereerd dat Wilhelm's ministers zich de grootst mogelijke moeite hebben moeten getroosten om hem te kalmeren, hem van oorlog af te houden en tot andere gedachten te brengen. Dat is echter onzin. Van Wilhelm was bekend dat hij zich verbaal wel eens fors uitdrukte, maar als het er dan op aan kwam, zijn verstand wel degelijk wist te gebruiken. Als we bezien wat Wilhelm tijdens zijn regeringsperiode allemaal zou hebben gezegd en wat hij uiteindelijk daadwerkelijk deed dan constateren we daarin een wereld van verschil maar in de geschiedschrijving hebben zijn verbale kwaliteiten hem zeker niet altijd even goed gedaan. Over het algemeen gaven zijn biografen er de voorkeur aan de nadruk te leggen op hetgeen Wilhelm allemaal beweerde, maar verzuimde men wat meer te letten op wat hij uiteindelijk ook werkelijk deed. Dat nu is ook hier weer het geval geweest.

Nadat Wilhelm zijn zegje had gedaan konden de beraadslagingen beginnen. Oorlog, het zenden van troepen etc. kwam daarbij niet ter sprake. Wel was men het er algemeen over eens dat deze daad (door de consul-generaal als gewetenloze poging tot landroof betiteld) van de Britten, niet onbeantwoord mocht blijven en dat men zijn afschuw er van duidelijk diende te laten blijken. Besloten werd nu, op voorstel van minister Marschall, een felicitatietelegram te versturen aan president Kruger waarin hem geluk werd gewenst met het afslaan van de raid en met het feit dat hij dit had kunnen realiseren zonder hulp van een buitenlandse mogendheid. Vooral deze laatste zin zou 'kwaad bloed' hebben gezet in Gr. Brittannië en is later als hoofdoorzaak van de beweerde verwijdering tussen beide landen genoemd. We komen daar nog nader op terug.

Waar het ons nu hier om gaat is of het sturen van dit telegram inderdaad, zoals wel is beweerd, gezien moet worden als een van Wilhelms 'grootste blunders'.

De historicus Reventlow zegt klip en klaar: *'Es ist keine impulsive Handlung des Kaisers gewesen, sondern nach Inhalt und Form vom Baron v. Marschall aufgesetzt worden. In seiner Gegenwart ferner der des Geheimrates v. Holstein, des Staatssekretärs des Reichs-Marine-Amtes Hollmann, des Admirals Knorr und des Marinekabinetchefs Freiherrn v. Senden Bibran, wurde der Wortlaut des Depesche festgelegt. Der Staatssekretär v. Marschall ist der Überzeugung gewesen dasz eine Kundgebung der Stellungnahme des Deutschen Reiches zum Jameson Einfall, in der*

Form einer kaiserlichen Depesche, politisch notwendig sei. Diesem Rate hat sich der Deutsche Kaiser gefügt'.³

Het is absolute onzin om achteraf te stellen dat men, om groter gevaar te keren, Wilhelm maar heeft proberen af te leiden door hem voor te stellen een felicitatietelegram te zenden. Onzin, omdat Holstein zelf heeft toegegeven dat hij van de inhoud van het telegram op de hoogte is geweest en hieraan zijn goekeuring had gehecht terwijl uit het dagboek van Marschall zelf, zonneklaar blijkt dat deze reeds op 2 januari de toestand somber in zag en van mening was dat indien de Boeren verslagen zouden worden, Duitsland zeker in actie zou moeten komen. Zowel Holstein als Marschall waren, onafhankelijk van de keizer, terecht of ten onrechte tot de conclusie gekomen dat een bedreiging van de onafhankelijkheid van Transvaal als *casus foederis* gezien moest worden.⁴

Zij stonden ook bepaald niet alleen met hun mening. Toen het zogenaamde Krügertelegram was verzonden, werd dit in geheel Duitsland en in de Duitse pers alom met instemming en genoegdoening ontvangen. Zelfs Bismarck verklaarde in een artikel in de *'Hamburger Nachrichten'* dat het telegram van de keizer volkomen gerechtvaardigd was. Het werd dan ook zeker niet als een 'diplomatieke stommitheit' gezien maar als een krachtig signaal van de Duitse natie aan Groot-Brittannië, dat het haar handen moest afhouden van de Transvaalse Boerenrepubliek. Het telegram werd evenzo met grote sympathie ontvangen in Nederland en België waar het volk eveneens zeer verontwaardigd was en in Nederland werd zelfs druk op de regering uitgeoefend eveneens een krachtig protest te laten horen tegen deze daad van barbarij' zoals men het plastisch uitdrukte. De Nederlandse consul-generaal te Pretoria verzocht de regering zelfs een kruiser te zenden als blijk van adhesie met de Boeren. Dat verzoek werd weliswaar niet gehonoreerd maar wel stuurde de minister van Buitenlandse Zaken eveneens een adhesietelegram naar president Krüger.

De Nederlandse publieke opinie keerde zich fel tegen het voorzichtige en zoals een dagblad (de NRC) het uitdrukte 'laffe' beleid van de regering uit angst voor het verlies van de koloniën en het zag er enige tijds zelfs naar uit dat het einde van het kabinet nabij was. De rust keerde pas terug toen de regering besloot een oorlogsschip, HMS Gelderland, te sturen om president Krüger daarmee naar Europa te vervoeren ook al werd eerst bij de Britten voorzichtig geïnformeerd of ze daar geen bezwaar tegen hadden.⁵ Kortom, men kan moeilijk blijven volhouden dat het hier weer een van die krankzinnige impulsieve daden van de keizer betrof, die het land daarna weer eens in grote problemen had gebracht. Het feit dat de reactie op dit telegram in Groot-Brittannië voor grote onrust zou hebben gezorgd en/of de verhoudingen tussen beide landen geen goed deed, doet daar niets van af.

Het is dan echter wel nuttig en tevens interessant om eens na te gaan in hoeverre die beweerde onrust in Engeland en de verwijdering tussen beide landen eigenlijk aan Duitsland te wijten is geweest.

Ook hier geldt weer dat men, zodra er iets mis ging tussen beide landen, dit altijd automatisch op het conto van Duitsland schreef. Toch zou men zich in dit geval terecht moeten afvragen of het niet juist de Jameson-raid en de stilzwijgende goedkeuring daaraan door de Britten is geweest die de goede verhouding met Duitsland heeft verstoord. Duitsland waarvan zo'n 15.000 landgenoten in Transvaal werkzaam waren en dat ruim 20 procent van alle buitenlandse investeringen in dat

land voor haar rekening nam.⁶ Een Duitsland dat daardoor gevoelig geacht mocht worden voor het wel en wee van haar onderdanen aldaar en voor de door haar gebrachte financiële offers. Een Duitsland tenslotte dat zonder twijfel terecht argwaan mocht hebben ten aanzien van de Britse bedoelingen met betrekking tot Transvaal met zijn rijke diamantvelden en goudmijnen waarin Duitse onderdanen een belangrijke rol waren gaan spelen en waaruit men zich niet zonder meer door Britse hebzucht en Britse veroveringslust wilde laten verdrijven. Het Britse imperialisme had tot dan toe geen enkele twijfel laten bestaan over haar veroverings- en annexatiezucht, zoals vier jaar later wel bleek uit de volledige annexatie van Transvaal, in zoals een Brit het eufemistisch noemde: *'a war to preserve their domination over S.Africa during the insurrection of the Barbaric Boers'*.

Er waren natuurlijk al eerder problemen geweest zoals bijv. bij het sluiten van de Groot-Brittannië -Congo overeenkomst van 1894 met de Belgische koning Leopold, waarbij deze Equatoria, een deel van Bahr el Ghazal en een deel van de westelijke Nijloever kreeg terwijl Gr.Brittannië de Kaap-Cairo corridor in bezit nam en daarmee eenzijdig een eerdere overeenkomst met Duitsland uit 1894 over de afbakening van de Duits-Britse invloedssferen in Oost Afrika schond.⁷ Het is dan ook niet onbegrijpelijk dat de Britse bezittingdrang en de arrogante houding die zij daar steeds bij aannam, tenslotte overal weerstand begon te wekken. Het was eveneens niet onlogisch dat ook Duitsland zich daar langzaam maar zeker tegen ging verzetten.

Als we even proberen om niet altijd uitsluitend het Britse standpunt als zaligmakend te accepteren en we ook ruimte overlaten voor andere visies, dan zullen we moeten erkennen dat de toenemende weerstand tegen de arrogante houding van Engeland in de Transvaalkwestie en de minachtende houding die men daarbij ten aanzien van Duitsland aannam, zeker niet ongegrond was. Het Krügertelegram mag daarbij dan hoogstens nog als een milde reprimande worden gezien' .⁸

De Britse reactie op het telegram van de keizer was trouwens nogal merkwaardig. Bismarck merkte daarover op: *'Die Politiker, die in der englischen Presse heute zu Worte kommen, hatten sich die Sache offenbar so zurechtgelegt, dasz sie mit heuchlerischer Entrüstung den Flibustierzug nicht billigen konnten, aber die faktischen Konsequenzen des Überlaufens der Burenpolitik, auf das sie gerechnet hatten, als unabänderliches Ergebnis akzeptierten. Das kaiserliche Telegramm ist ihnen aber derartig unerwartet gekommen, dasz sie die bis dahin getragene Maske vollständig vergessen haben und plötzlich eine Sprache führen, als ob der räuberische Überfall des dr. Jameson eine amtliche Operation der englischen Regierung gewesen wäre. Das Telegramm des Kaisers hätte dem Präsidenten Krüger mit Schicklichkeit und Anstand von der englischen Regierung selbst geschickt werden können'*.⁹

en daarmee legde Bismarck natuurlijk precies de vinger op de zere plek immers de Britten hadden zich na het mislukken van de *Jamesonraid*, volstrekt gedistancieerd van deze overval en het is dan toch wel vreemd dat ze met het telegram van de keizer zo'n moeite hadden. In feite had het op de weg van de Britse regering gelegen eveneens zo'n felicitatietelegram aan de Boerenpresident te sturen.

De bewering dat de verhouding tussen Duitsland en Engeland na het Krügertelegram blijvend werd verstoord wordt trouwens in het geheel niet door de feiten gestaafd.

Het is juist dat de Britse reactie op het telegram volstrekt overtrokken was. Zij zonden onmiddellijk een zestal kruisers naar Delagoabaai en mobiliseerde zelfs een deel der reservevloot. Ook werd een flottielje torpedoboten naar de Noordzee gestuurd en het had er alle schijn van dat men zich op een oorlog met Duitsland aan het voorbereiden was. Maar al snel keerde de rust terug en enkele jaren later was het 'leed' weer volledig vergeten. Dat was ook logisch, want Duitsland stelde zich toen, nadat de Boerenoorlog uiteindelijk was uitgebroken, loyaal achter Engeland op. Dat bleek onder andere ook uit het feit dat Wilhelm weigerde een afgevaardigde van president Krüger te ontvangen. Von Bülow had Krüger reeds enkele malen persoonlijk gewaarschuwd dat Duitsland, overigens net als Nederland, in een oorlog tussen de Boerenrepubliek en Engeland helaas geen steun zou kunnen verlenen. Hij achtte een goede verhouding met Engeland kennelijk belangrijker dan het steunen van een onderneming die zijns inziens absoluut kansloos was. Toen de oorlog dan uiteindelijk uitbrak stelde Duitsland zich neutraal op. Von Bülow schreef op 7 februari 1900, dat Duitslands politiek ten aanzien van Groot-Brittannië volstrekt loyaal zou zijn en niet voor misverstanden in aanmerking zou komen.¹⁰ Hij hield woord, zelfs toen de Franse ambassadeur in Berlijn hem benaderde met een voorstel om een Frans-Duits front te vormen tegen de Britse expansie in Zuid-Afrika. Wilhelm weigerde resoluut¹¹ en verklaarde dat zoiets waanzin zou zijn ook al omdat Duitsland geen grote vloot bezat waarmee men zo'n politiek zou kunnen onderbouwen.¹² Ook de Russische ambassadeur deed een poging om Duitsland over te halen een gezamenlijk protest in te dienen zodra Engeland zou overgaan tot de bezetting van Delagoabaai. Rusland, Duitsland en Frankrijk zouden dan, volgens de voorstellen van de ambassadeur, oorlogsschepen naar die baai moeten zenden. Volgens hem zou de Britse vloot niet opgewassen zijn tegen de drie verbonden vloten en hij stelde zelfs voor een coalitie tegen Engeland te vormen.¹³ Ook nu weer ging de Rijkskanselier niet op deze suggesties in. Wilhelm stond geheel achter het beleid van zijn kanselier en ook hij verklaarde nog eens nadrukkelijk dat Duitsland neutraal zou blijven. Alleen als er sprake zou zijn van een onacceptabele provocatie door Engeland, zou Duitsland die neutraliteit moeten opgeven, maar, zo zei hij, daar is op dit moment geen sprake van.

Tijdens het onderhoud tussen Wilhelm en de Russische ambassadeur deelde deze nu mede bevreesd te zijn met Engeland in oorlog over Perzië te zullen komen en vroeg zich af of in dat geval Rusland door Duitsland in de flank zou worden aangevallen. Wilhelm deelde mede dat de vriendschappelijke relaties tussen Duitsland en Rusland er borg voor stonden dat zo'n aanval door Duitsland niet zou worden uitgevoerd. De ambassadeur vroeg daarop wat Duitsland zou doen als de Britten Delagoabaai toch zouden bezetten. Wilhelm antwoordde diplomatiek daarover nog niet te hebben nagedacht. Op 3 maart probeerde de Russische ambassadeur het opnieuw. Hij stelde nu formeel voor om samen met Duitsland en Frankrijk druk uit te oefenen op Engeland teneinde zo de vernietiging van de Boerenrepubliek te voorkomen.¹⁴

Wilhelm weigerde ook dat verzoek zeggende dat de tsaar daartoe dan het initiatief zou moeten nemen en dat Duitsland alleen zou kunnen meewerken indien er een solide en langlopend verdrag zou kunnen worden gesloten en Frankrijk de Europese positie van Duitsland zou erkennen. Daarmede eindigde de pogingen om Duitsland aan Frans-Russische zijde tegen Groot-Brittannië in het krijt te laten treden.. Het is duidelijk: met het aantreden van de nieuwe rijkskanselier von Bülow was de Duitse

buitenlandse politiek ten opzichte van Engeland voorzichtig geworden en trachtte men te vermijden om verwickeld te raken in andermans problemen. Wilhelm steunde dit beleid van ganser harte

Brits verzoek tot vormen van alliantie met Duitsland

Deze loyale houding van Duitsland ten opzicht van Groot-Brittannië ten tijde van de Boerenoorlog, werd door de Britten die gebukt gingen onder de zeer scherpe kritiek uit alle delen van de wereld inzake haar Zuid Afrika beleid, dan ook uitermate gewaardeerd. Een en ander was voor de Britse regering zelfs aanleiding om te pogen tot een alliantie met Duitsland te komen.

Koningin Victoria nodigde de Duitse keizer en zijn kanselier uit voor een bezoek aan Londen en men trachtte hen wederom voor een alliantie te interesseren. De Britse minister van Koloniën verklaarde daarbij dat Engeland Duitsland nodig had en dat er omgekeerd een moment zou kunnen komen dat Duitsland ook Engeland nodig zou kunnen hebben.

Von Bülow hield zich echter toch wat op de vlakte en antwoordde dat dit in elk geval op dat moment nog niet zo was en dat hij zich gelukkig prees dat ook de scherpe kantjes van de Frans-Duitse verhouding waren afgesleten. De verhouding met Rusland noemde hij voorts uitstekend. Hij merkte overigens wel dat de houding van de Britten veel vriendelijker was geworden en was zeker ook onder de indruk van de Britse voorstellen. Van enige negatieve invloed van het Krüger-telegram was ook niets meer te merken, maar hij realiseerde zich dat het Duitse volk, dat toch al niet zo gelukkig was met de voorzichtige Duitse politiek ten opzichte van de Boerenrepubliek, zeker niet rijp zou zijn voor een Duits-Britse alliantie. Men zou dit niet begrijpen en von Bülow was dan ook van mening dat het beter zou zijn de situatie voorlopig nog maar even bij het oude te laten. Hij vond dat het voorts verstandiger zou zijn indien Duitsland eerst maar eens zou afwachten hoe de verhouding tussen Rusland en Engeland zich zou ontwikkelen en zich niet moest laten gebruiken door Engeland als een buffer tegen Rusland en Frankrijk.

Conclusie

Hoe het ook zij, feit is dat de invloed van het Krüger-telegram op de verhoudingen met Groot-Brittannië sterk overdreven is. In feite was er van die invloed na enkele jaren al niets meer te merken. De verwijdering tussen Groot-Brittannië en Duitsland had een andere, veel diepere oorzaak en wij zagen eerder reeds dat we ons zouden moeten afvragen of die verwijdering niet veel meer te wijten is geweest aan de door de Britten gevoerde imperialistische politiek en arrogante handelswijze dan dat men Duitsland en de Duitse keizer daarvoor als enige verantwoordelijk moet blijven houden. Niet het door Wilhelm verzonden Krüger-telegram, maar de door de Britten oogluikend toegestane *Jamesonraid* was een grote blunder om nog maar niet te spreken van de agressieve imperialistische en in geen enkel opzicht te verdedigen oorlog van het Britse Rijk tegen de Zuid-Afrikaanse boeren.

De beschuldiging dat het Krüger-telegram "de oorzaak is geweest van de verwijdering tussen Gr. Brittannië en Duitsland en het gevolg was van een uiterst agressieve houding van de Duitse keizer Wilhelm, moet dan ook worden gezien als onjuist, onwaarachtig en onderdeel van een propagandistische actie van Groot-Brittannië met als enig doel keizer Wilhelm voor het oog der wereld in diskrediet te brengen en de eigen laakbare rol in dat deel van de wereld te verdoezelen.

J.H.J. Andriessen

Noten

- 1 Smit.C., Nederland in de Eerste Wereldoorlog, vol 1, p.52.
- 2 Kuitenbrouwer., Nederland en het Imperialisme. P.176-177.
- 3 Reventlow.E., Deutschlands auswärtige Politik 1888-1913 (Berlin 1914) p 74.
- 4 Holstein Papers, Vol.4.brief nr.608, p.22.
- 5.BuZa, Protocol 63, brief 20 sept.1900 en De Beaufort, Vol.1/88.
- 6.Clark.C., Kaiser Wilhelm II..p.132
- 7.Clark.C., Kaiser Wilhelm II. p131.
8. Ibid.p.133.
9. Reventlow.E., Deutschlands auswärtige Politik 1888-1914. p 76.
- 10 Gooch.G.P., Before the war.(New York 1967) vol 1.p 227.
11. Ibid.
12. G.P.XIV p.406-408
- 13.Gooch.G.P., Before the War (New York 1967). vol.I. p.226
14. Ibid. p.227.